

Het project 'Voedselbossen Zuid-Oost Nederland' is opgestart omdat er in de regio behoefte is aan:

➤ **Praktische en theoretische kennis over het omvormen van bos - en cultuurgrond naar een voedselbos**

➤ **Informatie over beheer in de eerste, tweede en derde fase (jonge planten, volgroeide planten, verjonging) van een voedselbos**

➤ **Voorbeelden, modellen en kennis over het maken van cross-overs van voedselbossen naar sociale, maatschappelijke of recreatieve doelstellingen**

➤ **Manieren waarop je burgers, vrijwilligers en bewoners verbonden kunt krijgen aan een voedselbos**

➤ **Kennis over de bijdrage van voedselbossen aan realiseren van ecosysteemdiensten**

➤ **Verdien- en bespaarmodellen die kansen bieden met als basis een voedselbos**

“We willen weten hoe je participatie en eigenaarschap organiseert”

EETBAAR

meer dan noten rapen

GROEN

Een bos of plantsoen waar iedereen voedsel uit kan halen, onderhouden door mensen uit de buurt die zo meer leren over voedsel verbouwen en natuur. Dat klinkt heel aantrekkelijk, zo'n voedselbos. Niet verwonderlijk dat steeds meer gemeentebestuurders willen weten wat het kost, hoe je het organiseert, en hoe je zorgt dat iedereen ervan kan profiteren. In het KCNL-project 'Voedselbossen Zuidoost-Nederland' verbindt het KCNL praktijkmensen, studenten en bestuurders om samen antwoorden te vinden op deze vragen.

Aan enthousiasme voor voedselbossen of voedselparken meestal geen gebrek. Het idee is om openbaar groen te gebruiken als plek om je eten uit te halen. Walnoten, kastanjes en beukenootjes liggen tamelijk voor de hand, maar waarom zou je niet ook bessen of aardbeien kunnen telen in openbaar groen? En als mensen het leuk vinden, kunnen ze natuurlijk het beste zelf deze stukken groen beheren en eruit oogsten.

De vraag is vooral: hoe organiseer je zo iets? Het zorgt voor de nodige hoofdbrekens bij bestuurders. Wethouder Geert Gabriëls uit Weert is zo'n bestuurder. Aan de zuidrand van zijn stad ligt een groenstrook die de gemeente aantrekkelijker wil maken voor de inwoners. Dat kan bijvoorbeeld met een speelbos, sportmogelijkheden, een feest- en herdenk-bos en dus ook een voedselbos. Beleidsadviseur Werner Mentens mocht daar in opdracht van de wethouder een plan voor maken. "Vanuit onze gemeentelijke visie willen we een voedselbos het liefst integreren in een groter plan voor dit stedelijk uitloopgebied. En we willen liever ook geen voedselbos voor een paar groene enthousiastelingen, maar een voedselbos dat iedereen aanspreekt. Daarom hebben we studenten van de HAS Hogeschool in Den Bosch gevraagd om uit te zoeken hoe je participatie en eigenaarschap kunt organiseren. We willen namelijk graag dat het voedselbos van de mensen zelf wordt, en niet iets van de gemeente."

DE WIJK IN

De studenten gingen de wijk in, bezochten buurtbijeenkomsten, gingen met wijkraden in gesprek, overlegden met groene organisaties en recreatieve clubs, en vonden een

paar organisaties die graag meewerken aan het inrichten en onderhouden van een voedselbos. In hun advies laten de studenten zien hoe je de mensen erbij kunt betrekken en hoe belangrijk het is om snel resultaten te boeken om mensen betrokken te houden.

Het onderzoek laat volgens Mentens ook zien dat een voedselbos nog niet echt leeft bij de Weertenaren. Dat betekent dat het voedselbos bij voorkeur een integraal onderdeel wordt van de ontwikkeling van het hele gebied in de stadsrandzone. En ook dat de gemeente nu niet moet verwachten dat een groep burgers het voedselbos adopteert: het zal er eerst moeten zijn en dan pas zullen mensen zich er iets bij kunnen voorstellen en enthousiast worden.

Wijk met 'tiny houses' en 'tiny forest'

In Weert wil een woningbouwcorporatie een kleinschalige wijk bouwen met kleine woningen. Het idee is om rondom die woningen voor de bewoners een voedselbos in te richten dat ze zelf gaan beheren. Een groep studenten van Van Hall Larenstein onderzoekt hoe zo'n bos eruit zou kunnen zien en in hoeverre bewoners, naast dat hun huizen zelfvoorzienend in water en elektriciteit worden, ook zelf in hun voedsel kunnen gaan voorzien.

WATERBEHEER

Een paar kilometer verderop in Roermond houdt Marco de Redelijkheid van Waterschap Limburg zich ook bezig met voedselbossen. Is dat geen vreemd onderwerp voor een waterschap? Die vraag heeft hij vaker gekregen, maar hij vindt het zeker een thema dat bij een waterschap past. Een voedselbos houdt namelijk heel goed water vast en draagt zo bij aan een meer klimaatrobuust waterbeheer. Ook blijft het grondwater schoon omdat er niet wordt bemest of gespoten. De Redelijkheid: "Een groep studenten heeft in het al langer bestaand voedselbos Ketelbroek in Groesbeek onderzoek gedaan naar waterbalansen. Het was vooralsnog een kleinschalig onderzoek, maar het blijkt in ieder geval dat de waterstromen onder het onderzochte voedselbos veel gelijkmatiger waren dan onder een naastgelegen maïsveld. Het voedselbos houdt dus langer water vast en dat is een belangrijk winstpunt voor het klimaat."

Een student van Van Hall Larenstein heeft een afstudeerproject gedaan naar hoe voedselbossen in stedelijk gebied zouden kunnen functioneren, inclusief inrichting, eigenaarschap en beheer. De Redelijkheid: "Dit heeft weer een directe toepassing voor de herinrichting van het stedelijk gebied rondom ons eigen waterschapsgebouw. Een van de ideeën is om eetbare soorten aan te planten in het openbaar groen."

PLANTENLIJST

Het concept van een voedselbos verkeert nog in een beginstadium: naast een klein aantal gerealiseerde projecten zijn er vooral nog veel ideeën die her en der worden uitgewerkt tot concrete plannen. De nieuwe kennis die praktijkmensen en de studenten nu vergaren, zijn daarbij onontbeerlijk. Ger van Laak, projectleider vanuit het Limburgse Citaverde College, is dan ook enthousiast over wat er vanwege het project aan kennis beschikbaar is gekomen. "Zo vind ik het essentieel dat we steeds beter weten waar we het over hebben. Terminologie en definities zijn besproken en bediscussieerd; die zijn namelijk heel belangrijk om voedselbossen goed in de regelgeving van de overheid te krijgen. Er is een plantenlijst ontwikkeld met bruikbare soorten voor een voedselbos, want we weten wel wat we ongeveer willen, maar welke soorten kun je gebruiken en welke beter niet? De ontwikkelde lijst zal initiatiefnemers goed op weg kunnen helpen."

De studenten onderzochten ook de betaalbaarheid van voedselbossen. "Ze berekenden onder andere wat de rentabiliteit is van een voedselbos ten opzichte van traditionele akkerbouw. Dat gaat dus verder dan een stuk groen in een stad, namelijk over voedselbossen als landbouwkundig alternatief. De studenten concluderen dat voedselbosbouw op een langere termijn potentie heeft om een succesvolle businesscase te zijn. Het project gaf dus een beter inzicht in de verschillende typen voedselbos, de kosten, de participatiemogelijkheden, de sociaal-maatschappelijke componenten en de beheervormen."

BREED OPGELEID

In september wil Van Laak zover zijn dat er een curriculum gereed is waaruit duidelijk wordt wat studenten moeten weten en kunnen om in de praktijk als voedselbosdeskundige aan de slag te gaan. "Ik denk dat het een heel breed palet aan vaardigheden gaat worden: ze moeten iets van fruit weten, van noten, groente, natuur, vee maar ook over mensen. De komende jaren zal er veel behoefte zijn aan mensen met deze kennis. In 2030 zal elke gemeente een voedselparkmedewerker in dienst moeten hebben, verwacht ik. Tegelijkertijd merk ik ook dat sommige studenten die voedselbossen nog helemaal niet zien zitten en nog veel meer op de toer van de traditionele landbouwproductie zitten. Dat geeft natuurlijk veel interessante gesprekken tussen de studenten onderling en met docenten."

DE ECONOMISCHE KANT VAN VOEDSELBOSSEN

Studenten van HAS Hogeschool in Den Bosch onderzochten de financiële kant van voedselbossen. Enkele van de conclusies die ze trokken:

Een voedselbos heeft een hogere rentabiliteit per hectare per jaar dan een conventioneel landbouwproductiesysteem. Deze rentabiliteit wordt pas stabiel na 20 jaar, de tijd ervoor is de kasstroom negatief. Toch is de rentabiliteit van een gestandaardiseerd en vereenvoudigd voedselbos (€ 6.300 ha/jaar) veel hoger dan van aardappelen (€ 3.885), aardbeien (€ 2.723) of maïs (€ 908).

Aandacht voor de verkoopkant is essentieel. Een agrarisch prijsniveau maakt geen levensvatbare businesscase. Daarom moeten voor een voedselbos de ketens kort zijn, want de hoeveelheid en fluctuaties van het aanbod zijn onaantrekkelijk voor supermarktketens.

Een voedselbos maakt het ook mogelijk dat de sociale, natuurlijke en geproduceerde waarde daarvan bijdragen aan het inkomen van de voedselbosboer. Consumenten betalen voor die meerwaarde.

Een voedselbos heeft een grotere arbeidsbehoefte (544 uur) dan 'normale' maïssteelt (7,7 uur). De arbeidsbehoefte is wel heel gespreid over het jaar.
